

Inhoud

Voorwoord	5
Inleiding	6
1 Een professionele leergemeenschap?	11
1.1 Hoe verhoudt een PLG zich tot andere samenwerkingsvormen?	12
1.2 Wat is de aanpak voor PLG-Teams?	18
In het kort	22
2 Uitgangspunten voor PLG-Teams	25
2.1 Bepaal het gezamenlijke doel	25
2.2 Besteed aandacht aan de groei van de gemeenschap	26
2.3 Pas toe en verbeter	27
2.4 Hanteer een vaste structuur voor elke bijeenkomst	29
2.5 Ga uit van de kennis en ervaring in de groep	30
2.6 Laat de groep de agenda bepalen	30
2.7 Maak het visueel	32
2.8 Kijk terug en verbeter	32
In het kort	33
3 Hoe werken PLG-Teams?	37
3.1 Startbijeenkomst	40
3.2 Exploreren	49
3.3 Condenseren	51
3.4 Maken	53
3.5 Retro	56
3.6 Stand-up	58
In het kort	60
4 Zichtbaar resultaat	63
4.1 Resultaten waarnemen, de middelen	64
4.2 Focus op wat goed gaat en maak fouten	67
4.3 Maak de resultaten zichtbaar	68
In het kort	70

5	Starten maar	73
5.1	Werk aan een relevant thema	73
5.2	Zorg voor 6 tot 12 mensen	74
5.3	Verzamel een enthousiast team	74
5.4	Geef ruimte om te experimenteren	76
5.5	Zorg voor tijd	77
5.6	Plan data en kies de frequentie	78
5.7	Betrek de omgeving	78
5.8	Faciliteer de PLG	79
5.9	Zorg voor een goede PLG-begeleider	79
5.10	Valkuilen	80
5.11	En nu?	81
	In het kort	82
6	Werkvormen	85
6.1	Werkvormen selecteren	85
6.2	Exploreren	87
6.3	Condenseren	90
6.4	Maken	93
6.5	Retro	96
6.6	Opwarmertjes	97
	Lees meer over PLG's in het onderwijs	99
	Over de auteurs	100
	Dankwoord	102

Voorwoord

Toen we eind 2013 het projectplan voor het begeleiden van startende leraren maakten, was meteen duidelijk dat werken in professionele leer-gemeenschappen dé manier zou zijn om een goed resultaat te behalen en optimaal recht te doen aan de expertise van de deelnemers. Nu we twee jaar verder zijn, kunnen we constateren dat dit een zeer goede beslissing was.

In 11 PLG's hebben 120 begeleiders van startende docenten hard en met veel plezier gewerkt aan begeleidingstrajecten voor startende leraren. Dat de PLG's zo'n succes zijn, komt door een aantal belangrijke voorwaarden waaraan ze voldoen. Ze hebben een duidelijke en herkenbare structuur, de begeleiders zijn, voordat ze aan de slag gingen, goed getraind, de deelnemers hebben allemaal hetzelfde doel en hun eigen inbreng en expertise staan aan de basis.

Wij hebben een gelukkige keus gemaakt door Martin Bruggink en Maarten Bruns te vragen ons te begeleiden bij het opstarten van de PLG's. Alle aspecten van de professionele leergemeenschap die zij in dit boek beschrijven, hebben daarbij de revue gepasseerd. Dat geldt ook voor de vele werkvormen die aan de orde komen en de randvoorwaarden die cruciaal zijn om een PLG succesvol te laten zijn. Met deze kennisbasis, en geënthousiasmeerd door Maarten en Martin, zijn onze begeleiders aan de slag gegaan en waren ze in staat de PLG's optimaal te laten functioneren. Onze PLG's bestaan uit collega's van verschillende scholen en met een verschillende ervaring op het gebied van het begeleiden van beginners. Het was niet alleen voor de deelnemende docenten een geweldige ervaring, ook schoolleiders waren enthousiast. De aarzeling die een enkele zeer ervaren deelnemer had over wat het hem zou opleveren, bleek ongegrond. In een professionele leergemeenschap leert iedereen!

Dit boek biedt iedereen die overweegt met PLG's te gaan werken een concrete aanpak en inzicht in succesfactoren om te komen tot geslaagde PLG's. Wij hebben er ons voordeel mee gedaan!

Willem van der Wolk (ICLON, Universiteit Leiden),
projectleider *Ontwikkelen vanuit Expertise*

Inleiding

Nederland is een kennisland en de maatschappij verwacht behoorlijk veel van ons onderwijs. De lat komt steeds hoger te liggen. Dat legt een behoorlijke druk op onderwijzend Nederland, zeker als je bedenkt dat de onderwijsomstandigheden steeds veranderen. Scholen krijgen te maken met verschuivingen in demografie, leerlingen worden mondiger en groeien op in een drukke wereld waarin het moeilijk voor hen is om langdurig bij de les te blijven. En voor je goed en wel aan de laatste onderwijsvernieuwing gewend bent geraakt, wordt het beleid gewijzigd en volgt een volgende ronde van onderwijsinnovaties.

Of het nu gaat om primair, voortgezet of hoger onderwijs, docenten, onderwijsmanagers en schoolbesturen proberen zo goed en zo kwaad als mogelijk is de ontwikkelingen bij te houden. De een lukt dat beter dan de ander, maar vaak lijkt het een race waarin de meeste partijen al een rondje achterlopen. Kan het ook anders? Kunnen we er ook voor zorgen dat onderwijsverbetering een continu proces is? Iets wat een gewoonte wordt en ook werkplezier oplevert? Wij geloven dat dit kan. En gelukkig zijn wij niet de enigen. De grondgedachte is dat docenten samenwerken en daarbij zelf het onderwijs en de onderwijsinstelling steeds beter maken. De docent staat niet meer alleen en bepaalt samen met collega's hoe zij de kwaliteit van hun eigen onderwijspraktijk steeds weer een stapje kunnen opschroeven. De onderwijsinstelling faciliteert en enthousiasmeert de docenten hierbij.

.....
Wij hebben een open en lerende cultuur gekregen, mede dankzij de PLG's. Dat ontstond niet in een week of een halfjaar, maar het groeide doordat we onze manier van werken consequent zijn blijven volgen. Samenwerken is bij ons nu een gewoonte geworden waar niemand meer van opkijkt.

Reinald Gunsch, directeur basisschool Van Ostadeschool, Den Haag

.....

De laatste jaren hoor je de term professionele leergemeenschap (PLG) steeds vaker. PLG's kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de wendbare school van de toekomst.

Wij spreken op nascholingen en PLG-bijeenkomsten veel docenten die aangeven dat ze graag meer willen samenwerken met collega's. Niet in babbelclubs, maar op een resultaatgerichte wijze die leidt tot beter onderwijs in de praktijk. Schoolbesturen en schooldirecteuren hebben diezelfde wens. Aan de motivatie ligt het dus niet, maar op de een of andere manier is het nog niet zo gemakkelijk om van idee tot praktijk te komen. Zodra je hierover doorpraat, worden vaak dezelfde obstakels genoemd: geen uren, huidige cultuur, geen geld, slechte ervaringen uit het verleden en niet precies weten hoe je moet starten. In de literatuur worden wel hints gegeven maar een laagdrempelige aanpak die op elke school of instelling toepasbaar is, vind je niet.

Dat was voor ons voldoende reden om dit boek te schrijven. Het is namelijk helemaal niet zo ingewikkeld om te starten, zeker niet als je kunt bouwen op de goede ervaringen van anderen die je voorgingen. De basis bestaat uit een simpele aanpak die ritme en rust geeft, zodat docenten de ruimte hebben om de inhoud vast te pakken en verder te brengen. Niet alleen door erover te praten, maar ook door er in de onderwijspraktijk mee aan de slag te gaan. Bovendien staat de kennis en ervaring van de docent centraal. Het bestaande sociale vermogen binnen een school kun je beschouwen als een berg goud die wacht om aangesproken te worden. Externe kennis is leuk, maar gebruikmaken van elkaars kennis en kunde is beter. De teams dragen bovendien bij aan een cultuur van onderzoekend werken, waarbij zichtbare resultaten van belang zijn. De openheid en het vertrouwen tussen docenten groeien.

Het heeft wel iets weg van samen in de keuken staan. Iedereen draagt bij en je hebt de ander nodig om tot iets moois te komen. Het PLG-Team werkt aan concrete gerechten, met veel energie en plezier. Wij leveren daarbij een recept in de vorm van een concrete aanpak waarmee de kans op een lekkere taart een stuk groter wordt. De aanpak heeft een aantal vaste onderdelen. Deze zijn niet beperkend, maar geven juist het houvast dat nodig is om uitwisseling, creativiteit en reflectie mogelijk te maken.

Het hoeft bij PLG's zeker niet altijd te gaan over grootse innovaties, het kunnen net zo goed kleine veranderingen zijn, die bijvoorbeeld maken dat leerlingen of studenten effectiever kunnen leren, beter worden begeleid, meer uitgedaagd worden of zich prettiger voelen in de school.

.....
Het werken in een PLG heeft mij veel inzichten gebracht. Door de kruisbestuiving met onderwijzers uit andere instellingen en met een andere vakachtergrond ben ik creatiever geworden in mijn werkwijze, niet alleen vóór de klas, maar ook ten dienste van de klas in bredere zin. Ik heb het gevoel dat ik studenten beter kan bereiken en enthousiasmeren en zie dit ook terug in de feedback en resultaten van mijn studenten. Daarnaast heb ik leuke en zinvolle contacten in het onderwijs overgehouden aan mijn tijd in de PLG.

H. Duivenvoorden, docent technische vakken, Haagse Hogeschool

.....

In kleine teams gaan docenten gericht aan de slag rond belangrijke thema's. Of het nu gaat over gebruikmaken van nieuwe ICT-middelen, meer uitdagen van studenten, invoeren van een nieuwe lesmethode, vergroten van ouderbetrokkenheid, voorbereiden op een nieuw examenprogramma of faciliteren van samenwerking tussen leerlingen of studenten, het zijn onderwerpen waar de docenten graag samen hun schouders onder willen zetten. Een professionele leergemeenschap bestaat uit professionals, de docenten. Zij hebben de expertise, en zij zijn het meest bepalend voor de kwaliteit van het onderwijs. Ze zetten hun kennis en ervaring gericht in om resultaat te boeken.

In dit boek gaan we in op de achtergronden en principes van een PLG. Maar wellicht nog belangrijker, we laten zien hoe je zelf kunt starten. En geloof het of niet, starten is eenvoudiger dan je denkt. We beschrijven een simpele en geteste aanpak, geven tips en trucs die helpen om valkuilen te ontwijken en bieden concrete werkvormen die direct inzetbaar zijn, zowel binnen als buiten een PLG. We geven voorbeelden uit het primair, het voortgezet en het hoger onderwijs. Het boek is bestemd voor docenten die met collega's willen samenwerken aan de verbetering van de eigen onderwijspraktijk. Maar het is ook bedoeld voor schoolmanagers die een cultuur van samenwerken in de school willen stimuleren. Als je het boek leest, krijg je waarschijnlijk meteen ideeën over de manier waarop professionele leergemeenschappen jouw onderwijs kunnen versterken. Werk je al in een leergemeenschap? Dan is het een mooi naslagwerk met principes en werkvormen die je telkens weer kunt inzetten.

Onze missie is het continu verbeteren van onderwijs door samenwerking te stimuleren op een manier die werkplezier oplevert voor alle betrokkenen. We hopen daar met dit praktische boek een bijdrage aan te leveren.

Martin Bruggink en Maarten Bruns